

รูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก
Format and Network for Propagation of Buddhism
of The Dhammacarika in Thai Society*

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)

PhraUdombundhit (Somsak Suddhiānamedhī)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: phrasak34@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง รูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริกในสังคมไทย 3) เพื่อเสริมสร้างรูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริกในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 82 ท่าน คือ พระผู้บริหาร จำนวน 7 รูป พระธรรมจาริก 69 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิที่ 6 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า

1. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก มี 3 รูปแบบ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ตามภารกิจโครงการพระธรรมจาริก 2) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกด้วยจิตอาสา 3) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบทั่วไป

2. การพัฒนากิจกรรมและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย เป็นการคัดเลือกพระธรรมจาริก จำนวน 69 รูป มาอบรมพัฒนาศักยภาพ ผ่านกระบวนการพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) กระบวนการเสริมสร้างความรู้แก่พระธรรมจาริก 2) กระบวนการเสริมสร้างทักษะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกแก่พระธรรมจาริก 3) กระบวนการกลุ่มและภาคีเครือข่าย 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของทุก

3. การเสริมสร้างรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย มีการเสริมสร้างรูปแบบดังนี้ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป 2) รูปแบบในการใช้หลักสาธณสงเคราะห์ 3) รูปแบบการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานอย่างมีส่วนร่วม 4) รูปแบบใช้กิจกรรมนำศรัทธาร่วมกับเครือข่าย 3 รูปแบบ คือ 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

คำสำคัญ: พระธรรมจาริก; รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา; ราชภูมิตำบถพื้นที่สูง

* Received April 27, 2022; Revised May 15, 2022; Accepted June 20, 2022

Abstract

This article is a part of doctoral degree dissertation about form and network of propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society. The objectives were 1) to study form and network of proactive propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society 2) to develop the activities and network of proactive propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society 3) to strengthen form and network of propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society.

This was mixed methods research. The sample population in qualitative research and action research, chosen by 82 key informants; the 7 Senior Executive of Dhammacarika Project, 69 Advisory of Dhammacarika and 6 Executive Level of The Ministry of Social Development and Human Security.

1. The result shown that there are 3 forms of propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society. 1.) The first form of propagation Buddhism of Dhammacarika was classified by mission. 2) The second form of propagation Buddhism of Dhammacarika was classified by volunteer and 3) The general form of propagation Buddhism of Dhammacarika was classified by generality.

2. The activities development and networking of proactive propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society. The 69 Dhammacarika were chosen through the workshop. They were be trained by development process. There were 4 dimensions; 1) the process of enhancing the knowledge of the Dhammacarika, 2) the process of enhancing the skills of proactive Buddhism propagation to the Dhammajarik, 3) the process of group and network partners for the active propagation of Buddhism of the Dhammacarika, 4) the process of participation of all parties.

3. The strengthen form and network of propagation Buddhism of Dhammacarika in Thai society. The result of the workshop and the outlook of the expertise sampling shown that 1) the general form of propagation Buddhism of Dhammacarika; 2) a model for using the principles of public welfare 3) forms of creating network partners 4) the forms for using faith-leading activities.

Dhammacarika had 3 types of a network to support the performance of duties. They were 1) area network 2) issue network 3) network by functional structure. The researcher presented the form of active propagation Buddhism as the Udom-Goal Model.

Keywords; Phra Dhammacarika; form of propagation Buddhism; People in Highland

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ประชุมพระอรหันตสาวก จำนวน 60 รูป เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก จำนวน 60 สาย โดยประธานพุทธโอวาทว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย”

“ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”

เป็นพุทธนโยบาย หลักการ วิธีการ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาที่เป็นรูปแบบการเผยแผ่เชิงรุก ด้วยวิธีการเข้าไปแล้วแสดงธรรมหรือสนทนาธรรมอันเหมาะสมแก่ผู้ฟังตามภูมิหลัง ปัญญา ความรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของคนจำนวนมาก ทำให้เกิดสาวกซึ่งเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยมีชนชั้นสูง อาจารย์ของคณะเป็นต้น จนเป็นเครือข่ายที่เรียกว่าพุทธบริษัท มี 4 กลุ่ม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา มีการจัดตั้งเป็นชุมชน เป็นสถาบัน เป็นองค์กร สร้างเครือข่ายเพื่อรับผิดชอบดูแลการเรียนและการปฏิบัติเกิดขึ้นมากมาย จนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายออกไปอย่างกว้างขวางมั่นคง ตามหมู่บ้านชนบทน้อยใหญ่ในแคว้นต่าง ๆ ทั่วชมพูทวีป รวมไปถึงแผนขยายเข้ามาสู่ประเทศแถบเอเชีย โดยอาศัยเครือข่ายพุทธบริษัท โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 พ.ศ. 235 ได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ 9 สาย รวมถึงประเทศไทย รูปแบบการเผยแผ่เป็นลักษณะเชิงรุก ทำให้ประชาชนและชนชั้นสูง โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเป็นเครือข่ายที่สำคัญทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนทั่วประเทศ รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ที่รัฐบาลต้องการพัฒนาเพื่อลดปัญหาอันเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น ปัญหาความมั่นคง ยาเสพติด ทำไร่เลื่อนลอย เป็นต้น จึงอนุมัติให้กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับคณะสงฆ์ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ส่งพระสงฆ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระชับความสัมพันธ์ทางใจแก่ราษฎรบนพื้นที่สูงจำนวนหนึ่ง ตั้งเป็นโครงการพระธรรมจาริกให้สอดคล้องกับพระพุทธานุญาตที่ส่งพระพุทสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก มีภารกิจ 2 อย่าง คือ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะเชิงรุก

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษารูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย มีรูปแบบการเผยแผ่เชิงรุก มีปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานอย่างไร มีกระบวนการการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการผ่านโครงการอบรมพระธรรมจาริกทุนเล่าเรียนหลวง ที่จัดอบรมพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริกจำนวน 69 รูป แล้วส่งขึ้นปฏิบัติการตามพื้นที่ที่กำหนด อันจะเป็นการวัดผลประเมินผลศักยภาพของพระธรรมจาริกตรงตามหลักสูตร เพื่อพัฒนาศักยภาพของพระธรรมจาริก และนำเสนอรูปแบบรูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริกในสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย
3. เพื่อเสริมสร้างรูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริกในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ของการวิจัย 4 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเชิงปริมาณ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ จำนวน 82 ท่าน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1. ชุดกิจกรรม ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 4 ชุด ประกอบด้วย 1) สมาธิภาวนา 2) พัฒนาตนเอง 3) ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ 4) เครือข่ายเพื่อการพัฒนาสังคม เพื่อใช้ฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริกจำนวน 69 รูป 2. แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พระธรรมจาริกผู้บริหารจำนวน 7 ท่าน เพื่อทราบถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของพระธรรมจาริก ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะพระธรรมจาริกระดับปฏิบัติการในพื้นที่ จำนวน 69 รูป เพื่อทราบข้อมูลเชิงลึก ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความพึงพอใจในกระบวนการพัฒนาศักยภาพ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับโครงการทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อพระสงฆ์ไทย และผู้บริหารกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 6 ท่าน เพื่อทราบข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ และการสร้างเครือข่าย ที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ 3. การสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ได้แก่ ผู้บริหารระดับปฏิบัติการ และพระธรรมจาริกผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ที่เข้ารับการอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริก 4. แบบสอบถาม (Questionnaire) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น จากพระธรรมจาริกผู้เข้าอบรมโครงการอบรมพระธรรมจาริกทุนเล่าเรียนหลวง จำนวน 69 รูป สำหรับทดสอบก่อนการอบรม (Pre-test) และหลังการอบรม (Post-test)

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. รูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ตามภารกิจโครงการพระธรรมจาริก หมายถึง โครงการพระธรรมจาริกก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและคณะสงฆ์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระชับความสัมพันธ์ด้านจิตใจ และพัฒนาราชภวบนพื้นที่สูง มีระบบการบริหารงานแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลางมี

หน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ และส่วนภูมิภาค นำเอาแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติในพื้นที่ให้เหมาะสม มีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเป็นเครือข่ายหลักที่สนับสนุนด้านงบประมาณ และบุคลากร

2) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกด้วยจิตอาสา หมายถึง รูปแบบที่พระสงฆ์นักเผยแผ่ทั่วไป มองเห็นภารกิจ เป้าหมาย กิจกรรม และประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่ราษฎรบนพื้นที่สูง เกิดมีจิตใจความเอื้อเฟื้อ เสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือผู้อื่น สังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น จึงมีจิตอาสาสมัครเป็นพระธรรมจาริก 3) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบทั่วไป หมายถึง พระธรรมจาริก ที่มีการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ให้สมบูรณ์ครบถ้วน อยู่ประจำอาศรมในพื้นที่ เพื่อเป็นเนืองนิตย์ให้ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาพื้นที่ ส่วนมากเป็นอาศรมที่พัฒนาด้านกายภาพสมบูรณ์แล้ว มีเครือข่ายในพื้นที่เป็นเครือข่ายหลักที่ช่วยเหลือสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกประสบความสำเร็จ

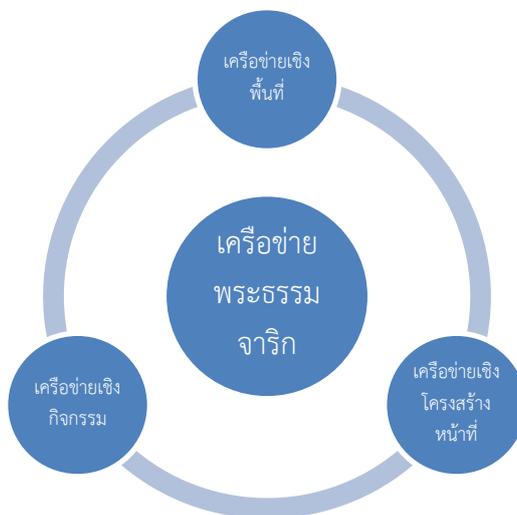
2. การพัฒนากิจกรรมและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย เป็นคัดเลือกพระธรรมจาริกฝ่ายปฏิบัติภาคสนาม จำนวน 69 รูป มาการอบรมพัฒนาศักยภาพตามโครงการอบรมพระธรรมจาริกทุนเล่าเรียนหลวง ผ่านกระบวนการพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) กระบวนการเสริมสร้างความรู้แก่พระธรรมจาริก 2) กระบวนการเสริมสร้างทักษะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกแก่พระธรรมจาริก 3) กระบวนการกลุ่มและภาคีเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริก 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ผ่านหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติการฐาน และภาคปฏิบัติการภาคสนาม แล้วสรุปผลเป็นกระบวนการกลุ่มและภาคีเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3. การเสริมสร้างรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย สรุปได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริก และจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องมีประสบการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก สามารถสรุปเป็นรูปแบบและเครือข่ายดังนี้ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป 2) รูปแบบในการใช้หลักสาธารณสุขสงเคราะห์ หรือมีจิตอาสาช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ แล้วบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูงทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ 3) รูปแบบการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง 4) รูปแบบใช้กิจกรรมนำศรัทธา คือ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่เกิดในพื้นที่

ภาพที่ 1 การเสริมสร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริก

มีรูปแบบเครือข่ายที่สนับสนุนการทำงานของพระธรรมจาริกให้สัมฤทธิ์ผล มี 3 รูปแบบ คือ 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

ภาพที่ 2 เครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริกในสังคมไทย แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) คือรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ตามโครงการพระธรรมจาริก เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นลักษณะเชิงรุกที่แท้จริง เพราะมีการวางเป้าหมาย แผน ยุทธศาสตร์ กุลยุทธ์ เข้าไปเผยแผ่ในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน แต่ละกลุ่มชนเผ่ามีความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนา พระธรรมจาริกจึงไปสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ประยุกต์หลักธรรมให้เหมาะสมแก่ราชกรบนพื้นที่สูง เมื่อพิจารณาในมิติของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก สอดคล้องกับสมัยพุทธกาลที่ พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตวาโณ) เสนอว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทาง

สังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย โดยมีเครือข่ายที่สำคัญคือกรมประชาสัมพันธ์ เป็นเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือสนับสนุน ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงประสบความสำเร็จอย่างดี และสอดคล้องกับสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ได้เสนอว่า พระภิกษุที่ร่วมโครงการพระธรรมจาริก เป็นพระสงฆ์ไทยมีความเสียสละอย่างสูง เพราะท่านเหล่านี้ได้ละทิ้งความสุขส่วนตน ดำเนินรอยตามสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จาริกไปตามหมู่บ้านชาวเขา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชาวเขาได้เข้าใจและได้สัมผัสด้วยตนเอง เมื่อพิจารณาในมิติของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เป็นไปในลักษณะของการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปแก้ปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาของราษฎรบนพื้นที่สูง สอดคล้องกับ Bond, George D. ที่เสนอว่า พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่มีความพยายามนำพระพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหาความรุนแรงทางการเมือง เป็นต้น 2) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก แบบจิตอาสา เป็นรูปแบบที่พระสงฆ์ที่ไม่ใช่พระธรรมจาริก หรือเป็นพระธรรมจาริก มองเห็นเป้าหมาย กิจกรรม และภาระหน้าที่ของพระธรรมจาริก มีจิตอาสาอยากมีส่วนร่วมในการช่วยเผยแผ่ ช่วยเหลือสังคม และพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง จึงร่วมกับพระธรรมจาริกขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งคราว ด้วยการออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจพระธรรมจาริกและทำสารณสงเคราะห์แก่ชาวบ้านในพื้นที่ รวมไปถึงการไปพัฒนาด้านสาธารณสุขการในหลายพื้นที่ ทำให้ราษฎรบนพื้นที่สูงเกิดศรัทธาเลื่อมใส อาศัยเครือข่ายในการทำงานที่หลากหลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายในพื้นที่ และเครือข่ายตามสื่อออนไลน์ ที่ช่วยเหลือสนับสนุนงานการเผยแผ่และพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ เมื่อพิจารณาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในมิติของจิตอาสา สอดคล้องกับ พีร์ พงศ์พิพัฒน์พันธ์ ที่เสนอว่า การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม โดยเฉพาะพระสงฆ์เอง สามารถกระทำตนให้เป็นแบบอย่างต่อฆราวาส ขณะที่หลักสังคหวัตถุ 4 นั้นเป็นหลักธรรมสำหรับการช่วยเหลือเกื้อต่อกันระหว่างผู้คนในสังคม 3) คือ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบทั่วไป เป็นไปในลักษณะของเชิงรับ คือเน้นการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย ทำกิจวัตรพบปะชาวบ้านอยู่เสมอ อยู่ทำกิจกรรมประจำอาศรม ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงได้ทำบุญ ตามประเพณีต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นอาศรมที่อยู่ในพื้นที่ที่ชาวบ้านนับถือพระพุทธศาสนาที่มั่นคงอยู่แล้ว ทำให้การขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมได้ โดยอาศัยเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อากาศโร จำแนกประเภทเครือข่ายดังนี้ คือ 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ 2) เครือข่ายเชิงกิจกรรม และ 3) เครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ เป็นต้น

2. การพัฒนากิจกรรมรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย กล่าวคือการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริก จำนวน 69 รูป ภายใต้โครงการอบรมพระธรรมจาริกทุนเล่าเรียนหลวง เฉลิมพระเกียรติ ผ่านกิจกรรมการพัฒนาสมาธิภาวนา กิจกรรมการพัฒนาคณะกรรมการชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมเครือข่ายเพื่อพัฒนาสังคม ประกอบด้วยการอบรมภาคทฤษฎี ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ และมีภาคปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องการพระธรรมจาริก ให้เกิดประสบการณ์ เพื่อนำไปเผยแผ่แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างถูกต้อง และภาคปฏิบัติการใน

พื้นที่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านที่ไม่มีวัด หรือพระสงฆ์ประจำอยู่แก่ราษฎรบนพื้นที่สูง ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาตนเอง กระบวนการสร้างเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการทำงานเป็นทีม และกระบวนการกลุ่ม สอดคล้องกับนุชรินทร์ สิริประภาวรรณ ได้เสนอแนวทางพัฒนาคนเชิงรุก คือการพัฒนาคนให้มีสมรรถนะหรือขีดความสามารถที่องค์การต้องการ โดยพิจารณาจากความสามารถหลักขององค์การ (Core Competency) ความสามารถทางเทคนิคเฉพาะงาน (Functional Competency) และความสามารถด้านการบริหารจัดการ (Management Competency) จึงเห็นว่าการวิจัยครั้งนี้ เกิดสามารถพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีแก่พระธรรมจาริกที่เข้าร่วมอบรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และคณะ ที่เสนอว่า โครงการพระธรรมจาริกควรสร้างกระบวนการให้พระธรรมจาริกกับชาวบ้านในชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีมอย่างเข้มแข็งเพื่อ พัฒนาชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริกให้มีความรู้และทำงานอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งกำหนดให้พระธรรมจาริกสร้างกลไกการมีส่วนร่วมกับแกนนำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาอย่างบูรณาการ

3. การเสริมสร้างรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย กล่าวคือ เป็นการนำเอาพระธรรมจาริก 69 รูป มาอบรมเชิงปฏิบัติการ แล้วเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องมีประสบการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถ สรุปเป็นรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย ดังนี้ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป 2) รูปแบบในการใช้หลักสาธารณสุขสงเคราะห์ หรือมีจิตอาสาช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ แล้วสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง) ได้เสนอว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในศตวรรษหน้า ควรเป็นการสงเคราะห์และพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์ เน้นการสงเคราะห์แบบให้ชาวเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาและการประกอบสัมมาชีพ 3) รูปแบบการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานอย่างมีส่วนร่วม 4) รูปแบบใช้กิจกรรมนำศรัทธา และพระธรรมจาริกมีเครือข่ายสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ 3 รูปแบบ สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ได้เสนอไว้ดังนี้ 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ แต่ละเครือข่ายมีบทบาทตามภารกิจของหน่วยงานของตนเอง มีเป้าหมายในการดำเนินการร่วมกัน ส่วนการประสานงานเครือข่ายเป็นไปในลักษณะทางการ ด้วยประสานด้วยเอกสารต่าง ๆ เช่น โครงการ จดหมาย การประชุม เป็นต้น และในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่น ขอความร่วมมือกับผู้นำประชาสัมพันธ์แจ้งแก่ราษฎรบนพื้นที่สูงด้วยหอกระจายเสียง การใช้โทรศัพท์ หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ความรู้การวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ของพระธรรมจาริก หรือสำหรับนักเผยแผ่อื่น ๆ เป็น (Udom - Goals Model) เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ดังนี้

ภาพที่ 3 เสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายได้ดังนี้

Model	ความหมาย	แนวคิด
U – Unit of concept	แนวคิดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก	- แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม - เพื่อที่ในการเข้าไปพัฒนา - แนวคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์
D – Development strategy	ยุทธศาสตร์การพัฒนา	- การเผยแพร่พระพุทธศาสนา - แก้ปัญหาความยากจน - ห่างพินยาเสพติด - มีสิทธิเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ - เลิศล้ำคุณภาพชีวิต
O – Organization network	องค์กรภาคีเครือข่าย	- คณะสงฆ์ คณะพระธรรมจาริก - ภาครัฐ / ชุมชน ท้องถิ่น - เครือข่ายอื่น ๆ
M – Management in process	กระบวนการพัฒนา	- เสริมสร้างการเรียนรู้ - เสริมสร้างทักษะ - เสริมสร้างกลุ่ม / ภาคีเครือข่าย - เสริมสร้างองค์กร

ตารางที่ 1 รูปแบบและเครือข่ายและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริก

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัย ในเรื่องปัจจัยความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อสังคมผ่านสื่อออนไลน์ สนับสนุนให้งานพระธรรมจาริก
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัย ในเรื่องเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์โดยรวมของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ของโครงการพระธรรมจาริก ตลอด 65 ปีที่ผ่านมา
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัย ในเรื่องปัจจัยความสำเร็จหรือล้มเหลวการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ราษฎรบนพื้นที่สูง ที่มีความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **ความรู้ศาสนาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2557.
- บุญมี แทนแก้ว. **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2548.
- นฤมล นิราทร. **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ**. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก, 2543.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่่น). **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2547.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต). **จาริกบุญ-จาริกธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2558.
- พ.ต.ท. นาวิณ วงศ์ตันมัจฉา. “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ”. **ดุษฎีนิพนธ์การบริหารการพัฒนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, 2558.
- พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง). “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในสองทศวรรษหน้า” . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- พีร์ พงศ์พิพัฒน์พันธุ์. **พุทธศาสนาเพื่อสังคมในโลกตะวันตก** . [ออนไลน์], แหล่งเข้าถึง: <https://th-th.facebook.com/TungKulaRongHaiProject/posts/845708052150820/>, [28 เมษายน 2563].
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี. **ประวัติพระพุทธศาสนาในอินเดีย**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://newdelhi.thaiembassy.org/th/useful-knowledge-th/pilgrimage-wat-thai-th/buddhism-history-in-india-th/> [4 เมษายน 2562].